

עילת ההטעיה בתובענות ייצוגיות

חוק הגנת הצרכן, תשמ"א-1981

איסור הטעיה

2. (א) לא יעשה עוסק דבר – במעשה או במחדל, בכתב או בעל פה או בכל דרך אחרת ... – העלול להטעות צרכן בכל ענין מהותי בעסקה.

פיצויים

31. (א) דין מעשה או מחדל בניגוד לפרקים ב', ג', ד' או ד'1 כדין עוולה לפי פקודת הנזיקין [נוסח חדש].

המצב המשפטי לפני חוק תובענות ייצוגיות

- ניתן להגיש תובענות ייצוגיות מכח עילת ההטעיה בלבד.
- נאלצים להפוך עילות חוזיות ואחרות לעילת ההטעיה.
- חיובים משפטיים שלא כדין בחשבונות בנק –
"רישום החיוב בחשבון יוצר מצג שווא כלפי הלקוחות
כאילו מדובר בחיוב תקף על-פי דין" – ת"א 1465/03 לוק
נגד בנק המזרחי.
- המצב כיום – עילות נוספות (חוזיות, הפרת חובה חקוקה
(ועוד). יש לבחון האם יש צורך בעילת ההטעיה.

ברחני נ' בזק - ע"א 1977/97 ודנ"א 5712/01

• עילת התביעה האישית
של ברחני –

השופטת טש"כ:

אין צורך בהסתמכות.

דעת הרוב:

יש צורך בהסתמכות.

• עילת התביעה של חברי
הקבוצה –

גישת השופטת טש"כ:

חזקת הסתמכות.

השופט ברק והשופט חשין:

לא הכריעו.

חזקת ההסתמכות

- האם דיני התובענות הייצוגיות משפיעים על הדין המהותי או רק על הדין הפרוצדוראלי? (לדוגמה זוטי דברים)
- עילת התביעה.
- ראיות.
- סעדים.
- עד כמה ההבחנה בין דין מהותי או פרוצדוראלי נכונה?

תחליפים לחזקת ההסתמכות ברחני

השופט ברק:

• סעד לעתיד בלבד מכח מצג העלול להטעות

השופט חשין:

• דרכים אחרות לזיהוי חברי הקבוצה.

• ממונה.

השלכות ענין בחני על עילה חזית לפי חוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006

- הבטחה צרכנית בדעת השופטת טש"כ (סעיפים 16 ו-17 בע"א ברזני נ' בזק).
- השופטת דורנר בדיון הנוסף –
- "פרסום של ספֶק אודות מחיר מסוים מצמיח זכאות לצרכנים שלא לשלם מחיר גבוה ממנו. ממילא, אם בפועל יגבה הספֶק מחיר גבוה יותר, תהיה זו הפרת חוזה, המצמיחה זכאות לסעד כספי אף לצרכנים שלא נחשפו לפרסום" (פיסקה 2).
- יישום העקרון גם כשקמה עילת הפרת חובה חקוקה.

השלכות ענין בחני על עילה חזית לפי חוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006

דנ"א 5712/01 יוסף ברזני נ' בזק, חברה ישראלית לתקשורת בע"מ, נז(6) 385 (2003):

"בחרה לה חברתי השופטת דורנר דרך אחרת להלך בה, דרך שתחילתה בדיני החוזים ...

לא אבוא בריב עם חברתי על המשפט הרצוי. המאטריה סבוכה מכדי שאוכל, או ארצה, להביע דעה בה, והרי לא שמענו כלל טיעונים המייסדים עצמם על דין החוזים. הנחת הכול הייתה – והינה – כי מצויים אנו בפרובינציה של דיני הנזיקין ...

הוספנו וידענו ממילא כי ... באמור סעיף 35 לחוק כי רשאי צרכן לתבוע תובענה ייצוגית "בשם קבוצת צרכנים בעילה אשר על פיה הוא יכול על פי חוק זה ...", ...

וממילא לא יוכל אותו צרכן להגיש תובענה ייצוגית – בעילה כאמור – על-פי חוק הגנת הצרכן.

דוגמה

"ביטוח הרכב שלך מסוג רנו שמספרו 98-705-31 עומד להסתיים בתאריך 31/12/2015.

חוסכים בזמן ומחדשים בקליק

השנה הצעת המחיר לביטוח המקיף היא ...

תנאי הכיסוי יהיו זהים לכיסוי שנרכש בשנה הקודמת כולל השינויים שבוצעו על ידך במהלך השנה.

למעבר לחידוש בקליק לחצ'י כאן ...

לצפייה במפרט הפוליסה באזור האישי באתר ביטוח ישיר לחצ'י כאן

...

בכבוד רב

ע"א 9590/05 רחמן-נוני

נ' בנק לאומי לישראל בע"מ (9.7.2007)

• מתייחס לעילת התביעה האישית של מבקש
האישור –

"גם שאלת עצם דרישת הוכחתו של קשר סיבתי
במקרה דנא ראויה לשיקול נוסף ... האם יש
להחיל את ההלכה שקבע בית משפט זה לעניין
עילת ההטעיה בדנ"א 5712/01 ברזני נ' בזק
חברה ישראלית לתקשורת, פ"ד נז(6) 385 (2003)
גם כשמדובר בעילה של אי-גילוי".

ע"א 10262/05 אביב שירותים משפטיים בע"מ

נ' בנק הפועלים בע"מ (11.12.2008)

• "אין לשלול את האפשרות כי האופי הקבוצתי-ייצוגי של ההליך ישרה במקרים מסוימים על דרך בחינתו של יסוד הקשר הסיבתי, ... חוק תובענות ייצוגיות הגביר את האפשרות הזו לאור הדגשתו את הפן הקבוצתי והגמשתו את התנאים שבהם נדרשים לעמוד תובעים ייצוגיים, והכל לצורך הגשמת תכליות התובענה הייצוגית. ... במקרים מתאימים יושפעו יסודות העוולה האישית מההקשר הייצוגי ... פרשנות פרטנית דווקנית ליסוד הקשר הסיבתי עלולה לפיכך לסתום את הגולל על תובענות ייצוגיות רבות בניגוד לתכלית חוק תובענות ייצוגיות ... במקרים מתאימים יש לבחון את יסוד הקשר הסיבתי לפי נקודת מבטו של "תובע-על" המבטא את האינטרס המשותף של התובעים בכוח כולם, ורואה לנגד עיניו את הנזק המצטבר. בחינה כזו של קשר סיבתי קבוצתי אפשר שתקיים את יסוד הקשר הסיבתי גם במקום שבו לא מתקיים יסוד הקשר הסיבתי במובנו הפרטני".

יישום עילת הטעיה בבתי המשפט עד הלכת שטנדל

- די בכך שהמצג המטעה עלול להטעות על מנת לאשר את התביעה כייצוגית.
- הדיון בשאלה הקשר הסיבתי והנזק יתקיים בשלב התובענה הייצוגית.
- "במידה ולא ניתן יהיה לזהות את כל חברי הקבוצה, או חלק ניכר מהם, תישקל האפשרות לפסוק סעד לטובת הקבוצה, כולה או חלקה, או לטובת הציבור. ראה: סעיף 20(ג) לחוק תובענות ייצוגיות ... מכל מקום, כיום כבר ברור כי אין בקושי זה כדי להכשיל את אישור התביעה הייצוגית, ואף לא את התביעה עצמה" – בש"א 24655/06 פרחן נ' מולטילוק.

שטנדל נ' בזק בינלאומי בע"מ –

ע"א 458/06 (6.5.2009) ודנ"א 5035/09

"... פרסמה בזק בינלאומי פרסומים נוספים שהפעם ציינה בהם כי מחירה זולים וכדאיים ביותר, כל זאת תוך שהיא משמיטה את העובדה כי כדי ליהנות מהתעריפים הנמוכים, הלקוח צריך להירשם כמנוי, אחרת ייגבו תעריפים הגבוהים מאלה של החברות המתחרות".

שטנדל נ' בזק בינלאומי בע"מ –

ע"א 458/06 (6.5.2009) ודנ"א 5035/09

- דיון בעילת התביעה של הקבוצה.
- "הליך של תובענה ייצוגית לא יביא בנסיבות הקיימות לייעול וקיצור ההליכים, מאחר והוא לא פוטר את התובעים הפוטנציאליים מהצורך להראות עבור כל אחד ואחד מהם בנפרד, כי התקיים קשר סיבתי בין הפרסום המטעה לדרך התנהגותו ולנזק שנגרם לו".
- התובענה הייצוגית אינה משנה סדרי עולם בהוכחת קיומו של קשר סיבתי, ולכן יש לדחות את הרעיון של חזקת הסתמכות.
- בית המשפט מצטט מדברי השופט חשין בענין ברזני, בנוגע לעילת התביעה האישית, ולומד מהם לענין העילה של הקבוצה.
- בית המשפט מפנה לאפשרויות שהעלה השופט חשין כתחליף לחזקת ההסתמכות.

שטנדל נ' בזק בינלאומי בע"מ – ע"א 458/06 ודנ"א 5035/09

- "אין בערעור הצעות מעשיות ומשביעות רצון למנגנון, על פיו ניתן יהיה לקבוע או לכל הפחות להעריך אלו צרכנים הושפעו מן הפרסום ומהי מידת הנזק שנגרמה לתובעים בשל הפרסום, להבדיל מן השימוש בשירותיה של בזק בינלאומי שלא בעקבות ההטעיה".

קשיים בהלכת שטנדל - דנ"א 5035/09

- **טענת העותר לדיון נוסף** - השאלה העקרונית של היחס בין סעיף 8(א)(2) לחוק תובענות ייצוגיות לסעיף 20(ג) לחוק.
- **הכרעת בית המשפט** - "שאלת היחס בין סעיפים 8(א)(2) ו-20(ג) לחוק תובענות ייצוגיות ... לא נדונה בפסק הדין נשוא העתירה, ולפיכך ברי כי אין מקום לערוך דיון נוסף לגביה".

יישום הלכת שטנדל בבתי המשפט

• גישה מקלה – הבחנות בין ענין שטנדל ובין מקרים אחרים - "פרסום מוצרי פרוטק וחזוקית במהלך עונת החורף הינו פרסום רחב היקף החולש על אמצעי תקשורת רבים, שילוט ועלונים המופצים בין היתר בבתי מרקחת וברשתות הפארם. כאמור לעיל, לאור אופייה המיוחד של הטעיה באמצעות פרסום, אשר השפעתה על הצרכנים אינה ניתנת למדידה מדויקת, אין מקום לדרוש במקרים מסוג זה הוכחת הסתמכות או קשר סיבתי ברמה גבוהה יותר" - ת"א 2084-07 ורון נ' אלטמן.

• גישה מחמירה - "כדי שניתן יהיה לאשר תביעה שעילתה הטעיה כתביעה ייצוגית, נדרשת שיטה קבילה ויעילה לזיהוי הקבוצה (זיהוי פרטני של כל חברה או לפחות הגדרה של גודל הקבוצה)."
המבקש צריך להתייחס לשיטה זו כבר בשלב הראשון" - ת"א 2687/06 כהן נתנאל נ' רדיוס שידורים בע"מ.

ע"א 10085 תנובה נ' ראבי (4.12.2011)

- **"ככל שבתובענה ייצוגית עסקינן נדרש בית המשפט לשלב בדין הנזיקין שאותו הוא מחיל עקרונות וכללים השאובים מתחום ייחודי זה של תובענות ייצוגיות, אשר בו מתעוררים לא אחת קשיים מעשיים באיתור חברי הקבוצה ובמתן פיצוי לכל אחד מחבריה וכן קשיים בהוכחת הקשר הסיבתי ובהוכחת הנזק שנגרם לכל אחד מחברי הקבוצה".**
- **"כך למשל מתייחס סעיף 20 לחוק ... ל"הוכחת הזכאות לסעד ותשלום פיצוי כספי" וקובע הסדרים מיוחדים להענקת סעדים בתובענות ייצוגיות".**
- בענייננו לעומת זאת מדובר בהטעיה שבמחדל אותה ביצעה תנובה בכך שלא גילתה את דבר הוספת הסיליקון לחלב ... על השוני שבין הטעיה במעשה לבין הטעיה במחדל לעניין הקשר הסיבתי בהקשר הייצוגי עמדנו בע"א 9590/05 רחמן-נוני נ' בנק לאומי לישראל בע"מ ([פורסם בנבון], 10.7.2007).
- התעלמות מענין שטנדל.
- הפניה לענין אביב שירותים משפטיים.

רע"א 2128/09 הפניקס חברה לביטוח בע"מ נ' עמוסי - דעת השופט ריבלין (5.7.2012)

"... תובענה ייצוגית – ככל שהיא נסמכת על עילת ההטעיה – אינה הדרך ההוגנת להכרעה במחלוקת בנסיבות העניין. אם תידון התביעה כייצוגית ביחס לעילת ההטעיה, ובית המשפט יחליט על-בסיס חומר הראיות המשותף לכל התובעים כי לא ניתן תיאור מטעה ביחס לעסקת הביטוח, יהווה הדבר מעשה בית-דין לכל קבוצת התובעים ... תוצאה זו עשויה לקפח את אותם תובעים אשר סבלו מתיאור מטעה אינדיבידואלי ויש ביכולתם להוכיח זאת".

יישום של הלכת עמוסי

- בתי המשפט החלו ליישם את הלכת עמוסי בעילת ההטעיה – ת"צ 15731-10-11 נירם נ' פזומט; ת"צ 564-04-09 קדישמן נ' מנורה.

דנ"א 5666/12 עמוסי נ' הפניקס חברה לביטוח בע"מ

- "דין העתירה לדיון נוסף להידחות. הקביעה בפסק הדין נשוא העתירה, לפיה התובענה הייצוגית אינה הדרך ההוגנת להכרעה במחלוקת בשאלת ההטעיה, הוגבלה מפורשות לנסיבותיו הקונקרטיות של המקרה דנא, ואין בה כדי להשפיע על תובענות ייצוגיות אחרות המבוססות על עילת ההטעיה".
- מהן הנסיבות המיוחדות?...

רע"א 2128/09 הפניקס חברה לביטוח בע"מ נ' עמוסי - הערות השופטת נאור

- "יש לזכור כי חוק תובענות ייצוגיות מאפשר לתובע אינדיבידואלי לצאת מן הקבוצה (ראו, למשל, סעיף 11 לחוק)".
- "ייתכן שבמסגרתה של עילת ההטעייה שבענייננו כלל לא יקבעו קביעות המהוות מעשי בית דין שימנעו תביעה אינדיבידואלית או שישפיעו על תביעה שכזו. כוונתי היא לכך שבענייננו ההטעייה עליה עמד בית המשפט כרוכה בעילה של אי גילוי ... לגבי אי גילוי ממילא לא ברור כי נדרש בהכרח דיון בהסתמכות, קשר סיבתי וכיו"ב (ראו ע"א 9590/05 רחמן-נוני נ' בנק לאומי לישראל בע"מ)".

הסתמכות, קשר סיבתי ונזק בתובענות ייצוגיות בגין הטעיה צרכנית

יובל פרוקצ'יה* ואלון קלמנט**

תקציר

עקרון יסוד בדיני ההטעיה הצרכנית, כמו גם בדיני התרמית ומצג השווא הרשלני, הוא כי הסתמכות היא תנאי לגיבושה של עילת תביעה בגין מצג שווא. אם הניצג לא פעל על סמך המצג, או שנוקו לא נגרם כתוצאה מהסתמכותו זו, הרי שזכותו לפיצוי נשללת. בעקבות הלכת **ברזני נ' בזק**, הוחל עקרון זה גם בתובענות ייצוגיות בגין הטעיה צרכנית.

קלמנט ופרוקצ'יה

- מעבר מהסתמכות לקשר סיבתי.
- ניתוח כלכלי של עילת ההטעיה הצרכנית.
- ההנחה הכלכלית: אם הספק היה מציג מצג אמת, המחיר היה נמוך יותר (או לכל הפחות הספק היה מרוויח פחות).
- ההפרש בין המחיר בפועל ובין המחיר אילו היה ניתן מצג אמת, הוא הנזק, והוא נגרם כתוצאה מההטעיה, גם למי שלא נחשף למצג המטעה.

קלמנט ופרוקצ'יה

- דומה להסתמכות על השוק בדיני ניירות ערך (קשר סיבתי במקום הסתמכות; הנחת שוק משוכלל).
- נכון להיום - עוד לא אומץ בפסיקה, ואינו עולה בקנה אחד עם הגישה המקובלת בפסיקה.
- האם ניתן להניח שוק משוכלל מספיק כדי לקבל את ההנחה בדבר הקשר בין ההטעיה ובין הנזק? (הבחנה אפשרית בין ניירות ערך ובין צרכנות).
- בכל מקרה - שווה לנסות! דורש חוות דעת כלכלית-צרכנית (באיזה שלב יש להגיש את חוות הדעת?)
- האם הגישה הזו משקפת שינוי בדין המהותי בעקבות התביעה הייצוגית? האם טענה בדבר רווח כללי של הספק כתוצאה מהטעיה היתה יכולה להישמע בתביעה פרטנית בלי הסתמכות?

סיכום

- קשר סיבתי בין הנזק ובין ההטעיה – העילה האישית.
- הבחנה בין הטעיה במעשה ובין הטעיה במחדל.
- קשר סיבתי – הקבוצה.
- השפעה של דיני תובענות ייצוגיות על הדין המהותי.
- חזקת הסתמכות – האם ניתן לעשות בה שימוש, ומתי?
- עילה חוזית – מצג צרכני מחייב.
- מנגנון לאיתור חברי הקבוצה ולהערכת הנזק לקבוצה, וסעיף 20 לחוק תובענות ייצוגיות.